

Lucyna Przybylska
Katedra Geografii Rozwoju Regionalnego
Instytut Geografii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Bażyńskiego 4, 80-952 Gdańsk
geolp@univ.gda.pl

Received: 30.03.2010
Reviewed: 30.06.2010

RELIGIJNE ELEMENTY KULTURY NIEMATERIALNEJ WYBRANYCH MIAST KARPACKICH

Religious elements of immaterial culture of selected Carpathian towns

Abstract: The article answers the question: Are religious elements of immaterial culture present in Polish Carpathian towns? Coats of arms, names of streets, squares and alleys as well as patrons of public primary schools have been analyzed among 11 towns situated in the Bieszczady Mts., the Lower Beskid and the Carpathian Foothills. The author wonders whether the Carpathian richness in monuments of material culture originated of different denominations has its equivalent to religion-related names of public places.

Key words: immaterial culture, religious culture, Carpathian towns.

Wstęp

Zabytki kultury religijnej Bieszczadów i sąsiednich krain geograficznych są przedmiotem wielu współczesnych opracowań naukowych (Gładyś 2009; Holly 2008; 2009; Sołjan 2002; 2009; Quirini-Popławski R., Quirini-Popławski Ł. 2006) i popularyzatorskich (Mendelowski (red.) 2009; Pielgrzymki Ojca Świętego do Ojczyzny 1999). Wzrost zainteresowań obiektami sakralnymi w ostatnich dekadach związany jest z rozwojem turystyki kulturowej w Europie oraz z przemianami w kraju po 1989 roku i związanymi z nimi możliwościami wyboru pól zainteresowań badawczych, na co zwrócił uwagę Jackowski (2003).

Do materialnej kultury religijnej, szczególnie widocznej w krajobrazie karpackim, należą: cerkwie, kościoły, synagogi, cmentarze chrześcijańskie i żydowskie czy wreszcie małe formy architektury sakralnej, do której zalicza się krzyże, figury i kapliczki przydrożne. O nagromadzeniu wymienionych obiektów w Karpatach Polskich świadczy między innymi badanie terenowe autorki w lutym 2010 roku, gdy na 71 km odcinku dróg krajowych i wojewódzkich relacji Ustrzyki Dolne-Sanok-Brzozów zinventaryzowano 59 obiektów sakralnych w krajobrazie

„przydrogowym”, z czego aż 33 stanowiły kapliczki i figury, głównie maryjne. Postawiono więc pytanie: Czy Karpaty, bogate w zabytki kultury materialnej, związane z różnymi wyznaniemiami, mają swój odpowiednik w elementach niematerialnych kultury religijnej?

Do elementów niematerialnych (duchowych) dziedzictwa kultury zalicza się wiedzę, wierzenia, wartości, normy, znaki i symbole. Rzadkim przykładem badania niematerialnych form kultury religijnej Bieszczadów jest praca Holly (2005) o rodzajach wezwań świątyń. Rodzaje świętych patronów nadawanych kościołom są zapisem powstania i intensywności kultu, upodobania, a nawet swoistej mody, o czym wspomina znawczyni tematyki patrocium kościelnego Witkowska (1999). Podobnie można patrzeć na świecki odpowiednik tytułów (wezwań) kościołów, czyli na nazewnictwo (patronat, nadane imię) miejsc publicznych, jak na przykład ulic, szkół, aptek.

Powojenna historia Polski wskazuje, że łatwiej zmienić symbole i nazwy niż wyeliminować obiekty sakralne z krajobrazu. Po 1989 roku samorzady miast często powracały do przedwojennych patronów ulic oraz zaczęły nadawać im imiona zmarłych księży zasłużonych dla lokalnej społeczności (Przybylska 2008). Czy święci patroni, osoby duchowne, a także związane z religią nazwy, jak np. ul. Kościelna, są obecne na planach miast karpackich? Czy w herbach miast karpackich spotkać można elementy jednoznacznie kojarzące się z religią?

W artykule zajęto się trzema niematerialnymi elementami kultury religijnej: heraldycznymi (herby), toponimicznymi (nazwy ulic) i związanymi ze świeckim odpowiednikiem patrocium (patroni publicznych szkół podstawowych). Poszukiwano odpowiedzi na pytanie: Jakie odzwierciedlenie ma bogata spuścizna materialnej kultury religijnej Beskidów i Pogórzy w nazewnictwie religijnym miejsc publicznych i herbach miast?

Metodyka badań

Aby odpowiedzieć na wymienione we wstępie problemy badawcze, analizie poddano herby, nazwy ulic, placów, alei oraz patronów publicznych szkół podstawowych miast z powiatów przygranicznych woj. podkarpackiego: bieszczadzkiego, leskiego, sanockiego, krośnieńskiego i jasielskiego. Część miast wymienionego obszaru (Ustrzyki Dolne, Zagórz, Lesko, Sanok, Dukla, Iwonicz-Zdój i Rymanów) leży bliżej Beskidów Wysokich lub Beskidu Niskiego, pozostałe zaś dalej (Jasło, Krosno, Kołaczyce, Jedlicze).

Celem przedstawionych badań jest poszukiwanie lokalnych różnic przestrzeni sakralnej Polski. Kolejne cząstkowe badania tego typu, w innych krainach

geograficznych i historycznych, posłużyć mogą do formułowania wniosków o regionalnym zróżnicowaniu przestrzeni sakralnej kraju.

Religijne elementy kultury niematerialnej (ulice, patroni szkół, herby) mogą odwoływać się do osób lub rzeczy (krzyż, kościół, cerkiew, itp.) związanych z religią. Grupę osób stanowią zarówno osoby boskie (np. ul. Św. Ducha), święci i błogosławieni (np. ul. Św. Anny czy postacie świętych w herbach miast), jak i osoby stanu duchownego (np. ul. Ks. Jana Rąba), wspólnoty zakonne (np. ul. Franciszkańska) i wyznaniowe (np. ul. Żydowska).

Wszystkie nazwy ulic, rond, placów i alei, wywodzące się z tradycji religijnej, autorka nazwała hierotoponimami (Przybylska 2008). Natomiast nazwy odnoszące się do Boga i zaczynające się od słów „świętego”, „błogosławionego” dodatkowo określano mianem nazw sakralnych. W artykule wskazano jaką część hierotoponimów na badanym obszarze stanowią nazwy sakralne.

Dodać należy, iż nie wydaje się celowe włączania do tego typu analizy nazw pochodzących od osób stanu duchownego, które w oficjalnej nazwie ulicy czy szkoły nie podkreślają tego faktu poprzez skrót „ks.” (księdza) lub „bp” (biskupa). Przykładem jest postać Mikołaja Kopernika czy Hugo Kołłątaja, osób, które przeszły do historii, zostały zapamiętane z powodu innych zasług niż posługa duszpasterska. Wyjątkiem w opracowaniu uczyniono postać papieża Jana Pawła II.

Źródłem informacji o liczbie ulic w mieście i ich oficjalnych nazwach była baza TERYT Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl, dostęp 1.03.2010). Natomiast liczbę publicznych szkół podstawowych oraz imiona nadane szkołom w wymienionych gminach ustalono na podstawie oficjalnych stron internetowych miast i gmin oraz poszczególnych szkół. Początkowo planowano wykorzystać Polskie Książki Telefoniczne (2009), ale w toku analizy okazało się, że nierzadko publikacja ta pomija informacje o patronach szkół w woj. podkarpackim (np. w Sanoku). W sprawach wątpliwych posłużono się metodą wywiadu ustnego (telefonicznie z sekretariatem szkoły). Natomiast wygląd i opis herbu miast zaczerpnięto z oficjalnych stron internetowych miast, gmin i województwa podkarpackiego.

Zestawienie wyników badań

W tabeli 1 zestawiono wybrane wskaźniki niematerialnej kultury religijnej 11 miast południowej części woj. podkarpackiego. Największymi pod względem liczby mieszkańców są Krosno, Sanok i Jasło. One też, w związku z tym, wyróżniają się pod względem liczby publicznych szkół podstawowych (7–12) i ulic (zblizoną do 200, a nawet 300 w przypadku Sanoka), podczas gdy pozostałe,

znacznie mniejsze miasta badanego obszaru, charakteryzują się mniejszą siecią ulic, placów i alei (25–99) oraz szkół podstawowych (1–3).

W dalszej części artykułu scharakteryzowano poszczególne elementy kultury niematerialnej: nazwy ulic, patronat szkół podstawowych i herby 11 miast południowej części woj. podkarpackiego.

Patroni ulic

Wśród badanych ulic miast karpackich 48 związanych jest z kulturą religijną (Tab. 1). Najczęściej występującą ulicą jest ul. Jana Pawła II, którą posiadało 7 miast: Lesko, Ustrzyki Dolne, Sanok, Dukla, Krosno, Kołaczyce i Jasło. Nazwy ulic odwołujących się do osób duchownych lub stanu zakonnego stanowią najliczniejszą grupę hierotoponimów (26). Obok wspomnianych ulic poświęconych papieżowi, w Krośnie znajduje się ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz ulice: Ks. Stanisława Decowskiego, ul. Ks. Jerzego Popiełuszki, Ks. Władysława Sarny, w Jasle ul. Ks. Stanisława Konarskiego, ul. Ks. Józefa Tischnera, ul. Ks. Jana Potępy, w Sanoku ul. Ks. Zygmunta Gorazdowskiego (kanonizowany w 2005 roku, ale ulica w bazie danych GUS bez tytułu „świętego”), ul. Ks. Stanisława Stojalowskiego, ul. Ks. Antoniego Wołka, w Zagórzul. Ks. Winnickiego, w Iwoniczu Zdroju ul. Ks. Jana Rąba, w Dukli ul. Ks. Antoniego Typrowicza, w Kołaczycach ul. Ks. Tekstorysa. Zatem na patrona ulicy wybierane są osoby duchowne znane w całym kraju, jak i związane z historią lokalnej społeczności.

Ponadto na badanym obszarze znajdują się 4 ulice odwołujące się do tradycji monastycznej: w Jasle ul. Franciszkańska (także w Sanoku) i ul. Karmelicka, w Krośnie ul. Kapucyńska. W analizowanej grupie nazw, pochodzących od osób duchownych i zakonnych, wyróżnia się Sanok i Krosno, posiadające najwięcej, po 6 ulic, których patronem jest ksiądz (w tym kardynał i papież) lub wspólnota zakonna.

W omawianych miastach karpackich wyróżnić można grupę 11 nazw sakralnych ulic, których najwięcej znajduje się w Sanoku: al. Najświętszej Marii Panny, plac św. Jana, plac św. Mikołaja i ul. Świętojańska. W Jasle spotkać można 3 tego typu ulice: św. Faustyny Kowalskiej, Bł. Karoliny Kózkówny i Św. Jana z Dukli. W mieście, z którego pochodzi św. Jan, również jest ulica ku jego czci. Ponadto patronat osoby kanonizowanej mają miejsca publiczne Kołaczyc (ulica i plac św. Anny) oraz Krosna (ul. Św. Wojciecha). Zauważyć można, że na analizowanym terenie nie występują ulice odnoszące się bezpośrednio do Boga, jego przymiotów czy działań, a spotykane w innym polskich miastach (np. ul. Świętej Trójcy, ul. Wniebowstąpienia).

Tabela 1. Religijne elementy kultury niematerialnej wybranych miast karpackich.**Table 1.** Religious elements of immaterial culture of selected Carpathian towns.

Miasta Towns	Mieszkańcy Inhabitants	Ulice Streets		Publiczne szkoły podstawowe Public primary schools		Element religijny w herbie Religious element in coat of arms
		Ogółem All	Nazwy religijne Religious names	Ogółem All	Patroni związani z religią Religion- related patrons	
Dukla	2 126	25	3	1	0	0
Iwonicz Zdrój	1 868	28	1	1	1	0
Jasło	37 562	172	10	11	3	0
Jedlicze	5 576	50	1	1	0	0
Kołaczyce	1 316	50	6	1	0	0
Krosno	47 723	190	8	12	2	0
Lesko	5 808	55	1	1	0	1
Rymanów	3562	40	0	1	0	0
Sanok	39 381	292	15	7	2	1
Ustrzyki Dolne	9 467	47	1	3	0	0
Zagórz	4 980	99	2	2	2	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych TERYT Głównego Urzędu Statystycznego (www.stat.gov.pl, dostęp 1.03. 2010) i stron internetowych gmin. Liczba ludności miast z dnia 31 grudnia 2006 roku; liczba mieszkańców Kołaczyca z dnia 1 stycznia 2010.

Source: own study based on the TERYT data base of Central Statistical Office (www.stat.gov.pl, access 1.03. 2010) and municipal web sites. Number of towns' inhabitants on 31 December 2006; number of inhabitants of Kołaczyce on 1 January 2010.

Kolejną grupą, jaką można wyodrębnić spośród nazw ulic, są nazwy pochodzące od rzeczowników lub pobłogosławionych na cele spełniania praktyk religijnych należą ulice: Kościelna (Kołaczyce), Cmentarna (Sanok, Jedlicze, Krosno), Cerkiewna (Sanok), Klasztorna (Jasło, Zagórz). Obok wymienionych nazw, często występujących także w innych polskich miastach, w omawianej grupie 11 miast karpackich wystąpiły bardziej oryginalne formy, jak ul. Schody Franciszkańskie (Sanok) i ul. Od Krzyża (Kołaczyce).

Zatem analizowane nazwy ulic miast karpackich wskazują na ich pochodzenie z tradycji chrześcijańskiej, głównie rzymskokatolickiej, o czym świadczą ulice osób kanonizowanych, beatyfikowanych, bądź wywodzących się z kleru czy stanu zakonnego. Tylko 2 nazwy ulic: ul. Żydowska i ul. Cerkiewna, obie w Sanoku, wskazują jednoznacznie na inną niż katolicka tradycję.

Niektóre z analizowanych 11 miast posiadają mniej, a niektóre więcej hie-rotoponimów (średnio 4,6%). Do miast karpackich o mniejszym udziale nazw

pochodzących z kultury religijnej zaliczają się: Iwonicz Zdrój (3,6%), Ustrzyki Dolne (2,1%), Zagórz (2%), Jedlicze (2%), Lesko (1,8%), a także Rymanów, jedyne miasto bez nazwy ulicy związanej z religią. Natomiast największe pod względem liczby mieszkańców Krosno, Sanok i Jasło posiadają więcej ulic odwołujących się do tradycji religijnej, odpowiednio 4,2%, 5,1% i 6,3%. Interesujące, że najmniejsze miasta badanego obszaru, Dukla i Kołaczyce, wyróżniają się aż 12% udziałem religijnych nazw ulic. Dalsze badania porównawcze z innymi regionami Polski mogłyby pomóc w odpowiedzi, czy jest to wpływ położenia geograficznego, historii miasta, poglądów politycznych samorządów czy raczej wielkości jednostki osadniczej? Do porównania mogą służyć wnioski z badań autorki dotyczące Gdyni, w której całej powojennej historii hierotoponimy zawsze stanowiły poniżej 3% wszystkich ulic, placów i alei (Przybylska 2008).

Patroni szkół

W granicach administracyjnych miast, wymienionych w tabeli 1, działają 43 publiczne szkoły podstawowe. Aż 10 z nich (23%) obrało za patrona osobę związaną z religią katolicką. Były to postacie takich świętych jak: świętej Kingi (Sanok), świętego Kazimierza królewicza (Zagórz) albo osób duchowych, czyli księdza biskupa Ignacego Krasickiego (Jasło), księdza Stanisława Konarskiego (Jasło), księdza Jana Rąba (Iwonicz Zdrój), kardynała Stefana Wyszyńskiego (Jasło, Krosno), papieża Jana Pawła II (Zagórz, Sanok, Krosno). Zatem osoby kanonizowane były rzadziej wybierane niż osoby związane z hierarchią Kościoła rzymskokatolickiego. W mniejszości są też kobiety, z wyjątkiem św. Kingi, postaci związanej z Karpatami Polskimi. Tylko 2 patronów powtarzało się wśród omawianej grupy szkół. Były to osoby kardynała Stefana Wyszyńskiego i papieża Jana Pawła II – wielcy Polacy tworzący najnowszą historię Polski, a jednocześnie związani z omawianym regionem. Kardynał, w latach 1955–1956, przebywał w Komańczy jako więzień. Natomiast popularność patronatu papieża Polaka na tych ziemiach wiązać należy m.in. z jego pobylem w 1952 roku w Beskidzie Niskim, a także w czerwcu 1997 roku w Dukli i Krośnie, podczas V pielgrzymki do ojczyzny (kanonizacja między innymi Jana z Dukli) oraz w ogóle umiłowaniem polskich gór, czemu niejednokrotnie papież dawał wyraz.

Herby miast

W analizowanych 11 miastach karpackich 3 z nich posiadają w herbie motywy religijne. Jest to krzyż w herbie Leska i Zagórza, umieszczony w polu tarczy obok innych elementów. Natomiast w symbolu miasta Sanoka widnieje postać świętego, w prawym dolnym polu Michał Archanioł, patron miasta. Zatem symbolika religijna jest obecna w heraldyce tylko części omawianego obszaru, a wyróżnione elementy czerpią z tradycji biblijnej. Charakterystyczne, że wymienione

miasta położone są w niewielkiej odległości od siebie (do 13 km), w Bieszczadach (Lesko, Zagórz) lub w ich najbliższym sąsiedztwie (Sanok).

Podsumowanie

Nazewnictwo religijne ulic, alei i placów, zwane hierotoponimami, stanowi niewielką grupę tematyczną w omawianych miastach (4,6%). Wśród nich tylko 22% to nazwy sakralne, czyli zaczynające się zazwyczaj od słów „świętego”, „błogosławionego”. Ponad połowę zaś stanowią nazwy wywodzące się od osób duchownych i stanu zakonnego, związane z lokalną społecznością lub znaczące dla historii kraju. Wśród nich wyróżnia się liczna grupa ulic jak i patronatu szkół, pochodząca od papieża Jana Pawła II. Z 10 publicznych szkół podstawowych, posiadających patronat osób duchownych lub kanonizowanych, 3 noszą imię Jana Pawła II, a z grupy 48 nazw ulic, związanych z tradycją religijną, aż 7 poświęcona jest papieżowi. Popularność patronatu papieża Polaka na tych ziemiach wyjaśnić można jego umiłowaniem polskich gór oraz pobytami w Beskidzie Niskim i Krośnie. Trzeba pamiętać, że dedykowanie papieżowi różnych dzieł (pomniki, szkoły, ulice, utwory literackie, itd.), jest charakterystyczne dla wszystkich regionów Polski, o czym świadczyć może na przykład mapa sieci różnego rodzaju szkół imienia Jana Pawła przygotowana przez „Rodzinę szkół noszących imię Jana Pawła II” działającą od 1998 roku (www.rodzina.org.pl). Niemniej jednak zwraca uwagę fakt, iż województwo podkarpackie wraz z małopolskim i śląskim wyróżnia się większą gęstością tego typu szkół od pozostałych regionów.

W niniejszym opracowaniu nie zauważono zależności między liczbą ulic, patronów publicznych szkół podstawowych pochodzących z tradycji religijnej, a posiadaniem elementów religijnych w herbach miast. Lesko i Zagórz, posiadające krzyż, obok innych elementów tarczy, jednocześnie należały do miast o najniższym udziale (2% i mniej) ulic świętych, osób duchownych i innych związanych z religią.

Spośród analizowanych 11 miast południowej części woj. podkarpackiego wyróżnia się Sanok. Miasto to posiada najwięcej i najbardziej zróżnicowane elementy religijne kultury niematerialnej. Jako jedyne ma postać świętego w herbie (Michała Archanioła). Jest także w grupie miast o dużym udziale ulic związanych z religią (5,1%) i patronów szkół podstawowych (2 z 7 szkół). Również w Sanoku znajduje się najwięcej nazw sakralnych ulic (4), w tym jedyna, w grupie analizowanych miast, poświęcona Najświętszej Marii Pannie.

Bogaty w zabytki kultury żydowskiej i greckokatolickiej omawiany teren Beskidów i Pogórzy, z wyjątkiem Sanoka, nie ma swojego zapisu w postaci omawianych wskaźników kultury niematerialnej: nazw ulic, patronatu szkół, herbów

miejskich. Tylko w Sanoku zróżnicowanie wyznaniowe Karpat Polskich przed II wojną światową ma swoje odzwierciedlenie w nazwie 2 ulic: Żydowskiej i Cerkiewnej, a przecież kirkuty i synagogi posiada lub posiadała dawniej ponad połowa omawianych miast. Być może religijne elementy kultury niematerialnej dzisiejszych mniejszości religijnych Karpat są obecne w innych formach, jak nazwy topograficzne, nazwy placówek handlowych i usługowych itp., a które mogłyby stanowić odrębny temat badawczy, podobnie jak analiza patronatu publicznych szkół podstawowych położonych na terenach wiejskich.

Literatura

- Gładys B. 2009. Pielgrzymki chasydów do grobów cadyków w Karpatach Polskich, W: A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz, Turystyka religijna na obszarach górskich. Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Nowy Targ: 129–141.
- Holly G. 2005. Wezwania świętyń chrześcijańskich w Bieszczadach Wysokich w XIX–XX w. *Peregrinus Cracoviensis* 16: 199–214.
- Holly G. 2008. Kapliczki i krzyże przydrożne w Bieszczadach Wysokich. *Peregrinus Cracoviensis* 19: 145–161.
- Holly G. 2009. Dziedzictwo religijne czynnikiem rozwoju turystyki w polsko-słowackiej części Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” W: A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz, Turystyka religijna na obszarach górskich, Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Nowy Targ: 197–213.
- Jackowski A. 2003. Święta przestrzeni świata. Podstawy geografii religii. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Mendelowski S. (red.) 2009. Ustrzyki Dolne i powiat bieszczadzki. P.U.W. Roksana, Krosno.
- Pielgrzymki Ojca Świętego do Ojczyzny. 1999? EkoKarpio, Sopot.
- Polskie Książki Telefoniczne; woj. podkarpackie 2010. 2009. Polskie Książki Telefoniczne Sp. z o.o., Warszawa.
- Przybylska L. 2008. Zróżnicowanie przestrzeni sakralnej Gdyni, Regiony Nadmorskie 14, Katedra Geografii Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Gdańskiego, Wydawnictwo Bernardinum, Gdynia-Pelplin.
- Quirini-Popławski R. Quirini-Popławski Ł. 2006. Losy świętyń rzymskokatolickich w Beskidach Wschodnich po 1939 r. *Peregrinus Cracoviensis* 17: 69–84.
- Sołjan I. 2002. Ośrodki kultu maryjnego w Karpatach Polskich (1772–1992). Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Sołjan I. 2009. Perspektywy rozwoju turystyki religijnej i kulturowej w Bieszczadach. *Roczniki Bieszczadzkie* 17: 367–387.
- Witkowska A. 1999. *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce.* Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.

Summary

The aim of the study was to find the local diversity of sacred space of Poland. The area of research were 11 towns of southern part of podkarpackie voivodship situated in the Bieszczady Mts., the Lower Beskid and the Carpathian Foothills (Ustrzyki Dolne, Zagórz, Lesko, Sanok, Dukla, Iwonicz-Zdrój, Rymanów, Jasło, Krosno, Kołaczyce, Jedlicze). The TERYT data base of Central Statistical Office and municipal web sites were the source of information.

Names of streets, squares and alleys as well as patrons of public primary schools have been analyzed within 11 towns' territories. Additionally towns' coats of arms were chosen as the third indicator of immaterial culture. The conclusion is that religious elements of immaterial culture are present in the towns of Polish Carpathians but they are dominated by Roman Catholic origin. The Carpathians, rich in monuments of material culture (especially temples) originated from different denominations (Catholic, Jewish, Orthodox) do not have their equivalent to religion-related names of public places, schools' patrons and coats of arms. Jewish street and Orthodox church street in Sanok are the only exceptions.

Towns' religion-related place-names, called by the author "hierotoponyms", constitute a small category group of streets, squares and alleys (4,6%). Among this group only 22% are sacral names (those names included the terms "saint" or "blessed"). More than a half of religion-related place-names come from clergy and monastic orders, connected with local community (for example Ks. Jana Rąba Street in Iwonicz Zdrój) or meaningful for country's history (for example Kardynała Stefana Wyszyńskiego Street in Krosno). The largest group of streets and schools have been named after the pope John Paul II. Among 10 saint or clergy patrons of public primary schools 3 are dedicated to the pope and from 48 streets' names related to religion 7 are called after the pope. Popularity of the pope as the patron in the Carpathians can be explained by his stay in 1952 in the Lower Beskid and also in 1997 in Dukla and Krosno during the pilgrimage to his mother country.

Sanok differs from the rest of analyzing towns of podkarpackie voivodship. The town has many and the most diversified religious elements of immaterial culture. It is the only town with saint in coat of arms (Archangel Michael). It is also in the group of towns with a big number of streets related to religion (5,1%) and public primary schools (2 from 7 schools). There are 4 streets with sacral names, among them the only in the area studied dedicated to Holy Mary.